

การใช้เวลากับการพัฒนาสตรี ในครอบครัวเกษตรกรไทย

อัจฉรา นวจินดา*
อนงค์ พูนสุวรรณ*
สิริพันธุ์ จุลรังคะ*
พิงพิศ คุลยพัชร*

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พ.ศ. 2523 จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (แผนพัฒนา 2524 : 307) ปรากฏว่าประเทศไทยมีประชากรประมาณ 47 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นสตรีร้อยละ 49.6 หรือประมาณ 23.1 ล้านคน ประชากรสตรีจำนวน 10.3 ล้านคนซึ่งเท่ากับร้อยละ 45.8 ของจำนวนประชากรสตรีทั้งหมดมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงาน 10.23 ล้านคน โดยแยกเป็นผู้ทำงานในภาคพาณิชยกรรม การบริการและอื่น ๆ ร้อยละ 60.7 ทำงานในภาคอุตสาหกรรมและหัตถกรรมร้อยละ 7.4 และที่เหลือร้อยละ 41.9 เป็นผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรม

จากสถิติดังกล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศเป็นผู้หญิง จึงนับได้ว่าผู้หญิงเป็นส่วนสำคัญยิ่งในโครงสร้างทางประชากร ในอดีตบทบาทที่คาดหวังในการเป็นทรัพยากรมนุษย์ของผู้หญิงจำกัดอยู่เพียงเรื่องของงานบ้าน ในขณะที่บทบาทของผู้ชายจะเน้นด้านการหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ต่อมาและในปัจจุบันหญิงมีบทบาทในการช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวมากขึ้น ดังกล่าวมาข้างต้นว่าจำนวนประชากรหญิงประมาณ 10.3 ล้านคนที่อยู่ในวัยแรงงานนั้น ร้อยละ 41.9 เป็นผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรม นั่นคือ ในชนบทหญิงต้องทำงานในไร่นาเท่าเทียมกับชายทั้งด้านปริมาณแรงงานและเวลา ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงต้องรับภาระงานบ้านทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดโดยไม่มีค่าตอบแทนและการแบ่งภาระหน้าที่งานในบ้านระหว่างเพศมีน้อยมาก จึงสรุปได้ว่าหญิงมีบทบาทสำคัญในการสร้างครอบครัวทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม หากกำลังแรงงานของหญิงไม่ได้รับการ

พัฒนาให้มีประสิทธิภาพแล้วการพัฒนาประเทศทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมคงจะเป็นไปได้
ช้ามาก จึงน่าจะได้มีการศึกษาว่า เมื่อสังคมคาดหวังว่าผู้หญิงในชนบทจะต้องมีภาระหน้าที่
ทั้งในการทำงานบ้านและงานเชิงเศรษฐกิจของครอบครัวแล้ว หญิงในชนบทควรมีการจัดสรร
เวลาในแต่ละหน้าที่ของตนอย่างไร และการจัดสรรเวลาดังกล่าวนั้นมีช่วงของเวลาที่หญิง
จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของตนเอง เช่นการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาหรือกลุ่ม
ส่งเสริมต่าง ๆ ของหมู่บ้านซึ่งเป็นการเสริมสร้างคุณภาพและพัฒนาหญิงในเชิงสังคม หรือ
สามารถแบ่งสรรเวลานั้นไปใช้ในการประกอบกิจกรรมอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพื่อใช้บริโภค
ภายในครัวเรือนหรือจำหน่ายเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนซึ่งจัดเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้าง
คุณภาพและพัฒนาหญิงในเชิงเศรษฐกิจได้

สรุปแนวคิดของหลักการและเหตุผลก็คือ หญิงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ การ
จัดสรรเวลาในหน้าที่ประจำที่หญิงในชนบทต้องรับผิดชอบทั้งในครัวเรือนและไร่นาเป็นสิ่ง
สำคัญต่อการแบ่งสรรเวลานั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของหญิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพพื้นฐานทั่วไปทางเศรษฐกิจ สังคมและประชากรของครอบครัว
เกษตรกรไทย
2. ศึกษาแนวทางเชิงเศรษฐกิจที่มีผลต่อการพัฒนาสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย
3. ศึกษาแนวทางเชิงสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย
4. ศึกษาการใช้เวลาของสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย
5. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาและแนวทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและ
สังคมที่มีผลต่อการพัฒนาสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย
6. สรุปแนวทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมของสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย

3. แนวทางพัฒนาสถานภาพสตรีในชนบท

จากการตรวจเอกสารพบว่า ความรับผิดชอบของผู้หญิงในการดูแลบ้านเรือนและ
เลี้ยงเด็กเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ยอมรับกันเป็นสากล และลักษณะของหน้าที่ดังกล่าวนี้มีได้
ละเว้นผู้หญิงในการต้องมีหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจด้วย ทั้งนี้ได้จำกัดผู้หญิงให้ทำกิจกรรมเชิง
เศรษฐกิจระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นบทบาทของผู้หญิงในการทำงานที่ก่อให้เกิด

ผลผลิตทางเศรษฐกิจดูเหมือนจะมีความใกล้ชิดกับสถานภาพของผู้หญิงทั้งหลายในสังคม ปรากฏการณ์ทั่วไปแสดงให้เห็นว่า ถ้าผู้หญิงมีส่วนร่วมในงานเชิงเศรษฐกิจมาก เธอก็มีแนวโน้มที่จะมีสถานภาพสูงขึ้น

แต่ในสังคมเกษตรกรรมหรือชนบทนั้น การทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงหมายถึง การทำงานด้านอาชีพให้แก่ครอบครัวโดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวแทน สถานภาพของผู้หญิงในชนบทจึงมิได้รับการยกย่องเท่าเทียมชาย แม้จะทำงานในเชิงเศรษฐกิจมากเท่าเทียมกับชาย และในขณะเดียวกันที่ต้องรับภาระดูแลงานบ้านและเลี้ยงเด็กด้วย

สถานภาพของผู้หญิงจะสูงขึ้นเมื่อหญิงได้มีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจที่มีผลตอบแทนเป็นตัวแทนให้เห็นได้ชัดเจนว่าเธอเป็นผู้ทำขึ้น แต่ในขณะเดียวกันทฤษฎีการพัฒนาสตรีได้คัดค้านว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย มิเช่นนั้นหญิงที่ประสบความสำเร็จในเชิงเศรษฐกิจก็อาจล้มเหลวในเชิงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้

จากเอกสาร งานวิจัย และบทวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่เสนอมายังต้นนี้จึงสรุปได้ว่า หญิงจะได้รับการยกย่องถ้ามีส่วนร่วมในการเพิ่มเศรษฐกิจที่เป็นตัวแทนอย่างเห็นได้ชัดให้แก่ครัวเรือน แต่เนื่องจากบทบาทของหญิงต้องรับผิดชอบภาระหน้าที่ภายในบ้านด้วย การต้องออกจากบ้านเพื่อไปรับจ้างหรือค้าขายหรือทำงานอย่างอื่นนั้น จะทำให้งานภายในบ้านของหญิงบกพร่องได้ ดังนั้นวิธีการที่หญิงจะสามารถเพิ่มรายได้ด้วยตนเองขณะเดียวกันหน้าที่ภายในบ้านก็ไม่บกพร่องด้วยคือ การให้หญิงได้ทำกิจกรรมที่มีรายได้ตอบแทนอยู่ในบ้าน เช่นทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยใช้วัตถุดิบจากพื้นบ้านเพื่อการจำหน่ายได้ ในลักษณะเช่นนี้สถานภาพในเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงจะสูงขึ้น เพราะได้มีการทำงานที่เพิ่มรายได้เป็นตัวแทนสดให้แก่ครอบครัวอย่างเห็นได้ชัดว่าเป็นผลผลิตของผู้หญิง ในส่วนที่เป็นเชิงสังคมนั้นหญิงต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถช่วยพัฒนางานภายในครอบครัวและชุมชนได้ แต่เนื่องจากในระดับการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้น โอกาสที่หญิงจะมีความเชื่อมั่นและออกหน้าหน้าในการช่วยพัฒนาสังคมนั้น อาจเป็นไปได้ยาก หญิงในชนบทจึงควรเพิ่มคุณภาพแก่ตนเอง โดยการผ่านกลุ่มพัฒนาต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือพัฒนากรหญิงจะมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้นและมากพอที่จะเสริมคุณภาพให้แก่ตนเองและชุมชนได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะทำได้ภายใต้เงื่อนไขด้านเวลาของผู้หญิงและรายได้ของครัวเรือน ดังนั้นการศึกษานี้จึงมุ่งที่จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์การใช้เวลาของผู้หญิงและความเป็นไปได้ที่จะจัดสรร

เวลาไปในการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว ทั้งนี้โดยใช้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะภาพของสตรีในครัวเรือน

กรอบความคิด (Conceptual framework) การพัฒนาสตรีในชนบทตามแนวการวิจัยเรื่องนี้มีดังนี้คือ

1. แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ : หญิงในชนบทควรเพิ่มการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพื่อจำหน่ายและใช้บริโภคในครัวเรือน

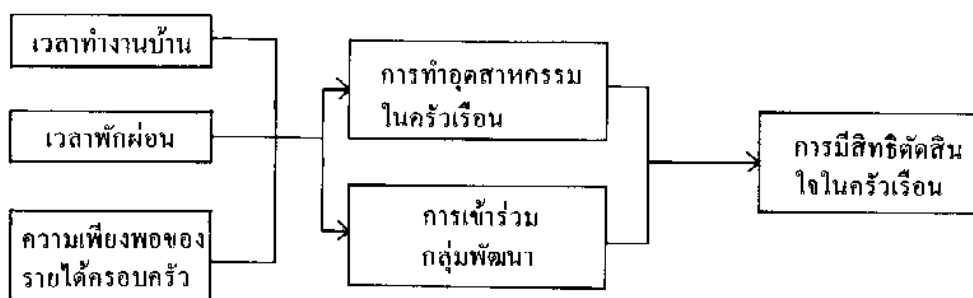
2. แนวทางพัฒนาสังคม : หญิงในชนบทควรเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของชุมชนและเปิดรับต่อสื่อความรู้ต่าง ๆ

3. หญิงในชนบทต้องจัดสรรเวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนให้มีประสิทธิภาพเพื่อสามารถใช้เวลาอันั้นในการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรือเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของชุมชนได้

4. การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและ/หรือการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาชุมชนของหญิงในชนบทจะต้องมีเงื่อนไขด้านเวลาและรายได้ของครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดในครัวเรือน

5. การมีสิทธิตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครัวเรือนของหญิงจะเป็นสิ่งบ่งชี้ความได้รับการยกย่องจากสมาชิกในครัวเรือนและแสดงสถานะภาพของหญิง

สรุป กรอบความคิดการพัฒนาสตรีในชนบท

แผนภาพที่ 2 กรอบความคิดการพัฒนาสตรีในชนบท

4. สมมติฐานการวิจัย

1. สตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านต่าง ๆ กัน และทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนน่าจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2. สตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนต่าง ๆ กัน และทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน น่าจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3. สตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านต่าง ๆ กัน และร่วมกลุ่มพัฒนา น่าจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ไม่ร่วมกลุ่มพัฒนา

4. สตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนต่าง ๆ กัน และร่วมกลุ่มพัฒนา น่าจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงกว่าสตรีที่ไม่ร่วมกลุ่มพัฒนา

5. โมเดลเชิงทฤษฎี

การวิจัยนี้จะใช้ทฤษฎีว่าด้วยการจัดสรรเวลา (A theory of the allocation of Time) ของเบคเกอร์ (Becker, 1965 : 493-517) ซึ่งพยายามจะอธิบายพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นเองในครัวเรือน เป็นผลให้สินค้าและบริการต่าง ๆ เหล่านี้มิได้มีการซื้อขายกันจริง ๆ ในตลาดจึงไม่มีราคาตลาดกำกับไว้ แต่การที่ครัวเรือนผลิตสินค้าบริการนั้นโดยใช้ปัจจัยการผลิตบางอย่าง ก็เท่ากับว่าครัวเรือนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผลิตสินค้านั้น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจ อย่างน้อยที่สุดก็คือต้นทุนในรูปของค่าเสียโอกาสที่จะมีได้นำเอาปัจจัยการผลิตนั้นไปผลิตสินค้าอย่างอื่นหรือทำกิจกรรมอย่างอื่นในครัวเรือนได้ สินค้าบริโภคหรือบริการเหล่านี้อาจได้แก่การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา เป็นต้น

ปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการผลิตสินค้าบริโภคหรือบริการครัวเรือนเหล่านี้จะมีอยู่ 2 ส่วนที่สำคัญ ๆ กล่าวคือ ส่วนหนึ่งจะเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันในตลาดและครัวเรือนซื้อมาใช้เป็นปัจจัยการผลิต เช่นในการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนอาจต้องซื้อวัตถุดิบมาใช้ในการผลิตนั้น อีกส่วนหนึ่งคือเวลาของสมาชิกในครัวเรือนที่ใช้ในการผลิตสินค้าบริโภคหรือบริการครัวเรือนนั้น การซื้อหาปัจจัยการผลิตส่วนที่เป็นสินค้าตลาดจะขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางงบประมาณหรือรายได้ ในขณะที่ปัจจัยเวลานั้นขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของเวลาที่เหลือจากการทำงานในตลาดแรงงานต่อหนึ่งหน่วยเวลา เช่นในหนึ่งหน่วยเวลาคือ 24 ชั่วโมงต่อวันนั้น หากทำงานในตลาดแรงงาน 10 ชั่วโมงแล้ว ก็จะเหลือเวลาที่สามารถใช้เป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าบริโภค/บริการครัวเรือนอีกเพียงไม่เกิน 14 ชั่วโมงต่อวัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ครัวเรือนจึงเลือกบริโภคสินค้าครัวเรือนที่ให้ความพอใจสูงสุดภายใต้ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณและเวลาของสมาชิกครัวเรือน (ข้อจำกัดใหญ่นี้เบคเกอร์

เรียกว่าเป็น Full Income Constraint)

เมื่ออาศัยการวิเคราะห์จุลเศรษฐศาสตร์และเชิงคณิตศาสตร์เข้าช่วยก็สามารถสร้างฟังก์ชันอุปสงค์ของครัวเรือนที่มีต่อเวลาที่มีต่อการผลิตสินค้าบริโภค/บริการครัวเรือนแต่ละชนิดได้^๖

เมื่อกำหนดให้สามารถทราบอุปสงค์ของสินค้าและบริการทุกชนิดก็จะทำให้ทราบถึงเวลาทั้งหมดที่ใช้ไปเพื่อทำการผลิตและบริการของผู้หญิงในกิจการต่าง ๆ เช่นถ้าต้องการทราบอุปทานเวลาของผู้หญิงที่ใช้ไปในการเลี้ยงดูเด็กก็จะหาได้โดยกรหักเวลาที่ใช้ไปในการผลิตบริการอุตสาหกรรมในครัวเรือน เวลาที่ใช้ไปในการร่วมกลุ่มพัฒนาและเวลาในการทำกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าโมเดลอรรถประโยชน์นี้ทำให้สามารถหาอุปสงค์ของบริการจากเด็กและฟังก์ชันอุปทานของผู้หญิง ซึ่งถูกกำหนดร่วมกันโดยกลุ่มของตัวแปรอิสระ (exogenous variables) กลุ่มเดียวกันและสามารถทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรมของผู้หญิงในการตัดสินใจเลือกใช้เวลาเพื่อทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาหรือทำกิจกรรมอื่น ๆ

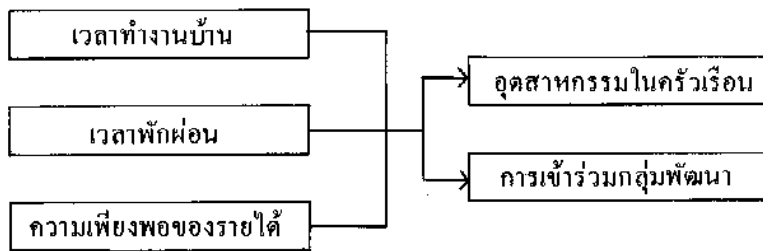
ในระดับที่ครัวเรือนมีรายได้คงที่จำนวนหนึ่ง ถ้าการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนสูงขึ้น ผลต่อเนื่องก็คือผู้หญิงต้องเพิ่มเวลาทำงานมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้สูงขึ้น ดังนั้นรายได้กับอุปทานเวลาจึงเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน อีกแง่หนึ่งในการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนานั้น ต้นทุนค่าเสียโอกาสของผู้หญิงจะสูงขึ้นจากการไม่สามารถทำการผลิตได้เต็มที่ ผลกระทบในทางทดแทนกันก็จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ทำให้จำนวนชั่วโมงทำงานในตลาดแรงงานต้องลดลง ดังนั้นจำนวนการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาจะมีส่วนกระทบถึงอุปทานการใช้เวลาของผู้หญิงย่อมขึ้นอยู่กับอย่างมากกับความรุนแรงของผลกระทบของรายได้และการทดแทนกันว่าอย่างไรจะมากกว่ากัน

โดยสรุปแล้ว การใช้เวลาของผู้หญิงมีผลกระทบต่อการผลิตอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา ในขณะที่เดียวกันการผลิตฯ และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาก็มีผลต่อการใช้เวลาของผู้หญิงด้วย

6. โมเดลเชิงประจักษ์ (Empirical Model)

จากโมเดลเชิงทฤษฎีที่ได้พัฒนามาในตอนที่ ๒.๘ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง

อุปทานของผู้หญิงกับชนิดของกิจกรรมการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาที่จำเป็นต้องมีเรื่องของรายได้เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยถ้ากิจกรรมเหล่านั้นจะต้องมีการใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินก็จะนำมาพิจารณาได้โดยตรง แต่ถ้ากิจกรรมเหล่านั้นไม่สามารถคิดราคาค่าใช้จ่ายเป็นตัวเงินจริงๆ ได้ เนื่องจากสินค้าบางอย่างไม่อาจซื้อขายได้ในท้องตลาด เช่น การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา ก็ให้ใช้ราคาเงาของกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นแทน และกรอบของโมเดลเชิงทฤษฎีจะมีลักษณะดังนี้คือ

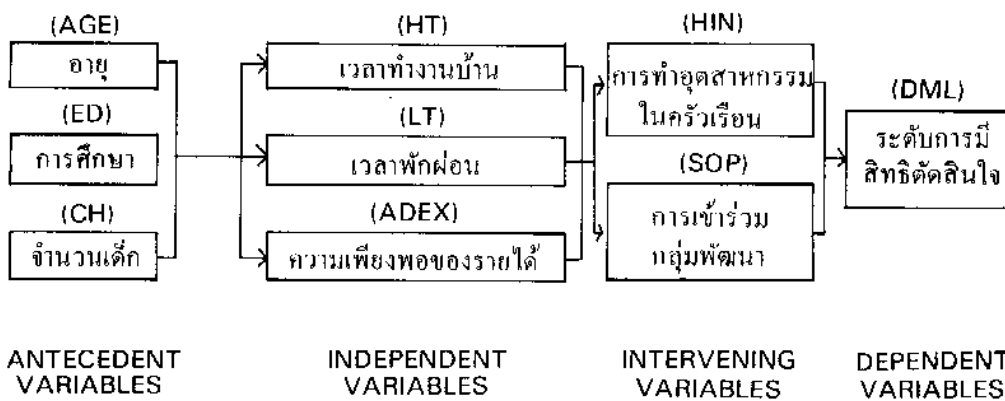
อุปทานเวลาและรายได้
(INDEPENDENT VARIABLES)

อุปสงค์ของกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและสังคม
(DEPENDENT VARIABLES)

แผนภาพที่ 3 กรอบโมเดลเชิงทฤษฎีการจัดสรรเวลาและรายได้เพื่อกิจกรรมการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคม

จากการตรวจเอกสารต่าง ๆ ข้างต้นทำให้สรุปกรอบความคิดการพัฒนาสตรีในชนบทได้ดังแผนภาพที่ 2 และเนื่องจากตัวแปรด้านเวลาและรายได้จะเป็นผลกระทบจากตัวแปรอื่น ๆ ที่สำคัญอีกหลายประการ ในการวิจัยนี้จะได้เลือกศึกษาเพียง 3 ตัวแปรคือ อายุและการศึกษาของแม่บ้าน และจำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีในครัวเรือน ดังนั้นกรอบของโมเดลเชิงประจักษ์จึงประกอบด้วยอายุและการศึกษาของผู้หญิงและเด็กเล็กในครัวเรือนที่จะมีผลต่อการใช้เวลาทำงานบ้าน เวลาพักผ่อนของผู้หญิง และรายได้หรือความเพียงพอของรายได้ของครัวเรือน ในขณะที่ตัวแปรด้านเวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนของผู้หญิงและความเพียงพอของรายได้ในครัวเรือนจะเป็นสิ่งกำหนดการเลือกทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของผู้หญิง ซึ่งการได้ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนที่เห็นว่าเป็นผลงานของผู้หญิงโดยชัดเจน ในขณะที่ตัวแปรด้านกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจนี้ก็ไม่ขัดต่อกิจกรรม

งานบ้านที่ถือเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงในชนบท ส่วนการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนานั้นจะเป็นกิจกรรมเชิงสังคมที่ส่งเสริมความรู้และความเชื่อมั่นให้แก่ผู้หญิง ซึ่งควรมีการร่วมกลุ่มพัฒนาพอสมควร มิเช่นนั้นจะทำให้การปฏิบัติภาระหน้าที่ในบ้านบกพร่องได้ การได้มีส่วนช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวที่เห็นได้อย่างชัดเจนและมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้นของผู้หญิงในครัวเรือนทำให้ผู้หญิงได้รับความนับถือเกรงใจจากสมาชิกในครัวเรือนและบุคคลอื่น ๆ มากขึ้น โอกาสที่จะได้เป็นผู้มีสิทธิตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของครัวเรือนสูงขึ้น เป็นการแสดงถึงสถานภาพของสตรีที่สูงขึ้น ดังนั้นจึงสรุปกรอบของโมเดลเชิงประจักษ์ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 4 กรอบโมเดลเชิงประจักษ์แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านเวลา รายได้ และตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาสถานภาพสตรี

เขียนเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

1. $DML = f(HIN, SOP, CH)$
2. $DML = f(HIN, SOP, CH, HT, LT, ADEX)$
3. $DML = f(HIN, SOP, AGE)$
4. $DML = f(HIN, SOP, AGE, HT, LT, ADEX)$
5. $DML = f(HIN, SOP, ED)$
6. $DML = f(HIN, SOP, ED, HT, LT, ADEX)$

ความหมายของตัวแปรเหล่านี้ตลอดจนทิศทางของผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ต่อตัวแปรตามในสมการที่คาดคะเนว่าจะเกิดขึ้นจะมีดังนี้

DML คือระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือน (Decision Making Level) ของแม่บ้านเป็นตัวแปรตามที่จะใช้วัดสถานภาพของแม่บ้าน ถ้ามีระดับการมีสิทธิตัดสินใจได้สูงแสดงว่าแม่บ้านได้รับการยกย่องจากสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉพาะจากสามี

ทิศทางความสัมพันธ์ของระดับการตัดสินใจน่าจะเป็นบวกต่อการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา การใช้เวลาพักผ่อน ความเพียงพอของรายได้ อายุและการศึกษาของแม่บ้าน และน่าจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการใช้เวลาทำงานบ้านและจำนวนเด็กในครัวเรือน

HIN คือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนของผู้หญิง ซึ่งจะเป็นงานหัตถกรรมด้านถัก ทอ ประดิษฐ์ จักสาน หรือทำเกี่ยวกับอาหารได้ โดยมีเงื่อนไขว่าผลผลิตที่ได้นอกจากใช้เพื่อบริโภค/บริการในครัวเรือนแล้วให้สามารถจำหน่ายได้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นตัวแปรวัดการเข้าร่วมในเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงในรูปรายได้ที่เป็นตัวเงิน การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนคาดว่าจะทำให้ผู้หญิงใช้เวลาทำงานบ้านน้อยลง ใช้เวลาพักผ่อนน้อยลงและคาดว่าจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจ

SOP คือการที่หญิงมีส่วนร่วมหรือเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาภายใต้การแนะนำให้ความรู้และส่งเสริมการทำกิจกรรมของกลุ่มโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือพัฒนากร การที่ผู้หญิงเข้าร่วมกลุ่มพัฒนามากกว่า 1 กลุ่มแสดงว่าผู้หญิงมีสถานภาพสูงขึ้น และการทำงานบ้านจะลดน้อยลง เวลาพักผ่อนอาจมากขึ้นหรือลดลงตามความถี่ของกิจกรรมการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาและน่าจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

AGE คืออายุของแม่บ้านที่จะมีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือน ผู้หญิงที่มีอายุสูงขึ้นจะใช้เวลาทำงานบ้านลดลง และมีเวลาพักผ่อนมากขึ้น และคาดว่าจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

ED คือระดับการศึกษาของแม่บ้าน ผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาสูงจะทำงานบ้านน้อยลง และจะมีเวลาพักผ่อนมากขึ้น และน่าจะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

CH คือจำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีในครัวเรือน เด็กเล็กจำนวนมากน่าจะมีผลต่อการใช้เวลาทำงานบ้านของผู้หญิงสูงขึ้น ผู้หญิงจะมีเวลาพักผ่อนน้อยลง และคาดว่าจะมีความ

สัมพันธ์ในเชิงลบกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

HT คือเวลาการทำงานบ้านเป็นชั่วโมงต่อวันของแม่บ้าน ผู้หญิงที่พัฒนาแล้วจะมีแนวโน้มการทำงานลดลง แต่จะใช้เวลาทำงานเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น และเวลาการพักผ่อนของแม่บ้านจะขึ้นอยู่กับเวลาทำงานบ้านและเวลาทำงานเชิงเศรษฐกิจ ทิศทางความสัมพันธ์ของเวลาการทำงานบ้านน่าจะเป็นเชิงลบกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

LT คือเวลาพักผ่อนของผู้หญิงเป็นชั่วโมงต่อวันของแม่บ้าน ผู้หญิงที่พัฒนาแล้วจะใช้เวลาการพักผ่อนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเวลาที่ใช้ในการทำงานบ้านกับเวลาทำงานเชิงเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากผู้หญิงที่พัฒนาแล้วมักทำงานบ้านน้อยลงและใช้เวลาเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น เวลาการพักผ่อนจึงน่าจะขึ้นอยู่กับการใช้เวลาเชิงเศรษฐกิจมากกว่า ทิศทางความสัมพันธ์ของการใช้เวลาพักผ่อนน่าจะเป็นบวกต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง

การใช้เวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนเป็นตัวแปรสำคัญในโมเดลเชิงประจักษ์ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยนี้เน้นการจัดสรรเวลานอกเชิงเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการเพิ่มเวลาในเชิงเศรษฐกิจหรือเพิ่มการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้เวลาได้

7. วิธีการวิจัย

7.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจากการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้เวลาของสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทยมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ หลังจากทดสอบแบบสอบถามโดยใช้ครัวเรือนชนบทในเขตตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 ครัวเรือนแล้ว จึงปรับปรุงใช้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ต่อไป

7.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ตัวอย่างของการวิจัยและที่ใช้เป็นหน่วยการวิเคราะห์คือครัวเรือน การเลือกตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย จาก 2 อำเภอ คืออำเภอเมืองและอำเภออื่น ๆ อีก 1 อำเภอจาก 8 จังหวัด ซึ่งได้แก่ จังหวัดสุโขทัย ปทุมธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ร้อยเอ็ดและปัตตานี จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 480 ครัวเรือน ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ 431 ครัวเรือนเป็นตัวอย่างของการวิจัย

7.3 การรวบรวมข้อมูล

โครงการวิจัยโดยความร่วมมือจากฝ่ายเคหกิจเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้เจ้าหน้าที่เคหกิจและเจ้าหน้าที่เกษตรระดับอำเภอและตำบล เป็นเจ้าหน้าที่สัมภาษณ์ ในช่วงเดือนเมษายน 2523 เป็นเวลา 1 เดือน

7.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาตรวจ (edit) และลงรหัส (code) หลังจากนั้นจึงทำการบันทึกลงเทป และประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

7.5 สถิติในการวิเคราะห์

1. ภาคพรรณนา เป็นการแสดงลักษณะทั่ว ๆ ไปของปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และการใช้เวลาของสตรี ใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละ (percentage)

2. ภาคการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องของการใช้เวลา แนวทางการพัฒนาสตรีเชิงเศรษฐกิจและสังคม และระดับการตัดสินใจของสตรีตามโมเดลเชิงทฤษฎี และโมเดลเชิงประจักษ์ ที่ได้ศึกษามาในข้อ 5 และข้อ 6 และจากรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏในโมเดลเชิงประจักษ์ตามแผนภาพที่ 4 จะพบว่าตัวแปรอิสระทั้งหลาย เช่นการศึกษา ความเพียงพอของรายจ่าย การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาต่างก็มีมาตรการวัดแบบจำแนกกลุ่ม (nominal scale) ซึ่งวิธีวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis-MCA) สามารถใช้หาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ในสมการตามโมเดลเชิงประจักษ์นี้ได้ โดยไม่ต้องเปลี่ยนเป็นตัวแปรหุ่น เพื่อใช้วิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุ นอกจากนี้ยังสามารถอ่านค่าของตัวแปรตลอดจนทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามได้ทันที

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนี้จึงจะใช้ วิธีการวิเคราะห์การจำแนกหมู่ โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05

7.6 กำจำกัดความในการวิจัย

เวลาทำงานบ้าน หมายถึงเวลาที่ใช้เพื่อการบริการภายในครัวเรือน โดยไม่มีผลตอบแทนเป็นรายได้ในการทำงานนั้น

เวลาประกอบอาชีพหลัก หมายถึงเวลาส่วนใหญ่ที่ใช้ไปในการทำงานในไร่ นา หรือสวน ผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของได้

เวลาประกอบอาชีพเสริม หมายถึงเวลาที่ใช้ไปเพื่อการทำงานมีรายได้หรือผลตอบแทนที่เป็นสิ่งของนอกเหนือไปจากอาชีพหลักที่เป็นการทำงานในไร่ นา หรือสวน

เวลาพักผ่อน หมายถึงเวลาที่ใช้ไปเพื่อความเพลิดเพลินทั้งตอนกลางวันและกลางคืน หรือการนอนหลับกลางวัน แต่ไม่รวมถึงการนอนหลับกลางคืน

การพัฒนาสตรี หมายถึงกิจกรรมที่ทำให้สตรีมีความสามารถที่จะแสดงออก หรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน และเป็นเหตุให้สตรีเป็นที่นิยมและยกย่องจากบุคคลอื่น

สตรี หมายถึงแม่บ้านในครัวเรือนเกษตรกร

การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน หมายถึงการทำงานหัตถกรรมหรือถนอมอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือจำหน่าย

การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา หมายถึงการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ดำเนินการเพื่อเผยแพร่ความรู้ และประโยชน์แก่ชุมชนทั้งโดยหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน

8. ผลการวิเคราะห์

8.1 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยทางประชากร

สรุปลักษณะทั่วไปทางประชากรได้ว่า ครอบครัวชาวชนบทส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกในครัวเรือนประกอบด้วยบุคคลที่เป็นพ่อ แม่ ลูก สืบสายโลหิตกันโดยตรงในหนึ่งชั่วคนเท่านั้น และมีมากกว่าครอบครัวขยายที่สมาชิกเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ได้สืบสายโลหิตเดียวกันเป็นจำนวนกว่าเท่าตัว การที่มีอัตราส่วนของครอบครัวเดี่ยวสูงกว่าครอบครัวขยายกว่าเท่าตัว เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าชาวชนบทมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกับครอบครัวในเขตเมืองมากขึ้น แต่เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนพบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างยังคงมีขนาดครอบครัวที่ใหญ่ คือ ส่วนใหญ่มีจำนวน 7 คนขึ้นไป และมีเพียง 1 ใน 3 ส่วนของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างเท่านั้นที่มีสมาชิกในครัวเรือนต่ำกว่า 7 คน

สมาชิกของครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เพศของหัวหน้าครัวเรือนถึงร้อยละ 80.7 ที่เป็นชาย และมีหญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนเพียงร้อยละ 10.4 อายุของพ่อบ้านและแม่บ้านส่วนใหญ่ (เกินกว่าร้อยละ 50.0) มีอายุระหว่าง 31-50 ปี สำหรับพ่อบ้านรองลงไปมีอายุ 50 ปีขึ้นไป แต่ของแม่บ้านนั้น ที่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี จะมีจำนวนใกล้เคียงกับที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จึงพอสรุปได้ว่าอายุของพ่อบ้านและแม่บ้านในชนบทส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 31 ถึง 50 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังทำงานได้อย่างดี

จำนวนเด็กในครัวเรือนตัวอย่างนั้นปรากฏว่า เกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปี (ร้อยละ 47.3) มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 16.0) ที่มีเด็กอยู่ครอบครัวละ 4-6 คน แต่สำหรับครอบครัวที่ไม่มีเด็กเลยมีจำนวนถึงร้อยละ 30.4 ซึ่งสิ่งที่น่าศึกษาต่อไปว่าครอบครัวที่ไม่มีเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีนั้น เป็นเพราะสมาชิกในครัวเรือนเติบโตแล้ววัย 10 ปีไปหมดแล้วหรือว่าครอบครัวนั้นยังไม่มีลูกเลย ครัวเรือนในชนบทที่มีคนชราอยู่ด้วยมีอัตราส่วนน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนที่ไม่มีคนชรา ซึ่งสอดคล้องกับการที่ครอบครัวเดียวมีจำนวนมากกว่าครอบครัวขยาย และหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 ถึง 50 ปี ครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 81.4 ที่มีผู้หญิงวัยทำงาน (อายุ 11-60 ปี) จำนวน 1-3 คนอยู่ในครัวเรือน

การศึกษาของแม่บ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) อยู่ในระดับประถมศึกษา และจำนวนแม่บ้านที่ไม่มีการศึกษา มีจำนวนเกือบเท่า ๆ กับจำนวนแม่บ้านที่มีการศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา 1 ขึ้นไป (คือร้อยละ 11.8 และ 10.0 ตามลำดับ) และเมื่อเฉลี่ยระดับการศึกษาของสมาชิกหญิงทั้งครัวเรือนแล้ว ปรากฏว่าสมาชิกหญิงส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับ ป. 1-7 แต่ผู้หญิงที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 1 ขึ้นไปมีอัตราส่วนสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนลูกสาวในครัวเรือนที่มีการศึกษามากกว่ามารดา มีมากขึ้น และอัตราส่วนผู้ที่ไม่มีการศึกษา ก็ลดลง

แม่บ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.4) ที่ทำการสมรสแล้วอยู่ร่วมกันกับสามี มีเพียงร้อยละ 4.2 เท่านั้นที่เป็นโสด เรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพแล้วโดยทั่วไปสุขภาพของสมาชิกหญิงอยู่ในระดับน่าพอใจคือ แม่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 43.4) จะเจ็บป่วยบ้างในรอบ 1 ปี แต่ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 39.4) ที่ไม่เจ็บป่วยเลย และสมาชิกส่วนใหญ่จะอยู่บ้านตลอดปี

ปานกลาง รองลงมา (ร้อยละ 38.2) ที่ต้องการความรู้มาก เหตุผลที่สมาชิกหญิงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55.9) ต้องการความรู้ก็คือ อยากมีความรู้ให้มากกว่าที่มีอยู่แล้ว เหตุผลรองลงไปคือ ต้องการนำไปเพิ่มพูนรายได้ ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ก็คือ ต้องการออกไปเปิดหูเปิดตา เพื่อให้คนนับถือว่ามีความรู้ เพราะมีเวลาว่างมาก หรือต้องการทำอย่างที่คนอื่นทำเป็นต้น สำหรับสมาชิกหญิงที่ไม่ต้องการความรู้ นั้น ซึ่งมีอยู่เป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก (ร้อยละ 2.2) ให้เหตุผลว่า พอใจในความรู้ที่มีอยู่ไม่มีเวลาและไม่สะดวกที่จะไปรับความรู้

สำหรับความรู้ที่สมาชิกหญิงต้องการนั้นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 29.5) ต้องการความรู้ทางด้านเกษตรกรรม รองลงมาเป็นงานทำอาหาร ถนอมอาหาร ตัดเย็บเสื้อผ้าและงานหัตถกรรม

(ร้อยละ 21.1, 19.7 และ 12.3 ตามลำดับ) สำหรับสมาชิกหญิงที่เคยผ่านการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ไปแล้ว ในรอบ 2 ปี ที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 32.3) ไม่เคยนำไปใช้เลย รองลงมา (ร้อยละ 28.1) นำไปใช้บ้าง และมีอัตราส่วนน้อย (ร้อยละ 10.2) ที่นำไปใช้ประจำ ในส่วนของแหล่งความรู้ที่สมาชิกหญิงได้รับและใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ได้มาจากบรรพบุรุษสั่งสอนอบรมมาและเพิ่มเติมจากเพื่อนบ้าน รองลงมาได้มาจากการศึกษาและจากประสบการณ์ (ร้อยละ 15.3 และ 11.8 ตามลำดับ)

ความถี่ของการที่สมาชิกหญิงจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือพัฒนากร ซึ่งการติดต่อดังกล่าวนี้อาจเป็นไปเพื่อขอรับความรู้ หรือความช่วยเหลือในด้านการทำอาชีพหรือทำกิจกรรมพิเศษใด ๆ ก็ได้ จากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่แล้วสมาชิกหญิงจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายเกษตร เกษกิจและอนามัยเป็นประจำ รองลงไปคือนาน ๆ ครั้งที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ สหกรณ์ ครูหรือนักศึกษาและพัฒนากร ฝ่ายปฏิรูปที่ดินและพัฒนากรเป็นเจ้าหน้าที่ที่สมาชิกหญิงบางครัวเรือนไม่ได้ติดต่อด้วยเลย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการหรือกลุ่มพัฒนาต่าง ๆ ของสตรีนั้น สมาชิกหญิงส่วนใหญ่จะเข้าร่วมโครงการเกษตร พัฒนาชุมชนกิจกรรมการกุศล และการวางแผนครอบครัวในระดับปานกลาง และเข้าร่วมกิจกรรมทางคหกรรมศาสตร์น้อย อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาจำนวนกลุ่มพัฒนาที่สมาชิกหญิงเข้าร่วม (ตาราง 7) ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.7) จะเป็นสมาชิก 1-2 กลุ่ม รองลงมา (ร้อยละ 20.0) ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย และมีจำนวนน้อยมากที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาจำนวน 3-4 กลุ่มขึ้นไป

ระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสมาชิกหญิงในครัวเรือน พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วส่วนใหญ่ (ร้อยละ 34.65) พ่อบ้านและแม่บ้านจะมีสิทธิตัดสินใจในระดับเท่า ๆ กัน เกือบทุกเรื่อง เช่นที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ในด้านอาชีพและเรื่องสวัสดิการในครอบครัว แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวกับการเงินแล้วอัตราส่วนของครัวเรือนที่ให้แม่บ้านเป็นผู้มีสิทธิตัดสินใจอย่างเต็มที่เพียงผู้เดียวมีถึงร้อยละ 26.5 ในขณะที่ให้แม่บ้านกับพ่อบ้านมีสิทธิตัดสินใจร่วมด้านการเงินมีเพียงร้อยละ 24.1

8.2 ระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี จำแนกตามการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา เมื่อมีเงื่อนไขด้านการใช้เวลาทำงานบ้าน เวลาพักผ่อน และความเพียงพอของรายได้ต่อรายจ่าย

เมื่อกำหนดให้การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาเป็นวิธีพัฒนาสตรีเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยมีเงื่อนไขด้านเวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนของสตรีที่ต่างกัน และมีความเพียงพอของรายได้ต่อรายจ่ายของครัวเรือนที่ต่างกัน ผลปรากฏดังตารางที่ 1 ซึ่งสรุปได้ว่า สตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านและพักผ่อนต่าง ๆ และไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะมีระดับการตัดสินใจต่ำกว่ากลุ่มที่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และสตรีกลุ่มที่อยู่ในครัวเรือนที่มีความเพียงพอของรายได้ต่อรายจ่ายต่าง ๆ กันและไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะมีระดับการตัดสินใจต่ำ แต่ถ้ามีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนแล้วไปทุกเงื่อนไขของการใช้เวลาและความเพียงพอของรายได้ ระดับการตัดสินใจจะสูงกว่าเมื่อไม่ทำและในทำนองเดียวกันการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของสตรีในทุกเงื่อนไขของเวลาทำงานบ้านเวลาพักผ่อนและความเพียงพอของรายได้ต่อรายจ่าย สตรีที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาจะมีระดับการตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนา

ตาราง 1 ระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรีจำแนกตามการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา เมื่อมีเงื่อนไขด้านการใช้เวลาทำงานบ้าน เวลาพักผ่อน และความเพียงพอของรายได้ต่อรายจ่าย

กิจกรรม	ระดับการตัดสินใจ (%)											
	เวลาทำงานบ้าน				เวลาพักผ่อน				ความเพียงพอของรายได้			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	เฉลี่ย	มาก	ปานกลาง	น้อย	เฉลี่ย	มาก	ปานกลาง	น้อย	เฉลี่ย
การทำอุตสาหกรรม												
ไม่ทำ	43.38	42.03	35.15		42.21	45.74	31.89		48.18	43.33	42.75	
ทำ	52.43	48.92	58.55		55.90	53.41	46.07	NS	58.45	53.23	43.14	
รวม	49.78	45.95	38.56	42.21	49.87	50.60	40.45	47.45	53.38	50.55	42.88	50.55
การร่วมกลุ่มพัฒนา												
ไม่ร่วม	42.08	28.48	24.38		36.11	34.26	26.18		25.00	45.14	50.00	
ร่วม	50.06	48.82	54.11		50.79	51.84	45.60	NS	53.85	50.75	42.56	
รวม	49.78	45.94	38.56	47.42	49.87	50.60	40.45	47.45	53.38	50.55	42.88	50.55

** มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

NS ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

8.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและตัวแปรอิสระอื่น ๆ กับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรีในครัวเรือนเกษตรกร

การวิเคราะห์ในภาคนี้จะใช้วิธีวิเคราะห์จำแนกหมู่ ซึ่งมีข้อจำกัดคือ ตัวแปรอิสระในโมเดลจะต้องไม่มีผลกระทบร่วมกัน (interaction) ต่อตัวแปรตาม เรียกว่าเป็นแอดดิทิฟโมเดล (additive model) ซึ่งหมายความว่าความแปรปรวนของตัวแปรตามเกิดขึ้นเนื่องจากผลของตัวแปรอิสระที่เพิ่ม (add) เข้าไปโดยตรง แต่ตัวแปรอิสระทั้งหลายมีสหสัมพันธ์ (correlation) ต่อกันได้ โดยการมีสหสัมพันธ์ต่อกันนั้นไม่มีผลกระทบร่วมกันในการที่จะให้เกิดผลต่อความแปรปรวนของตัวแปรตาม ซึ่งการวิเคราะห์โดยคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS สถิติ ANOVA จะแสดงระดับความมีนัยสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ตลอดจนความมีนัยสำคัญของผลกระทบร่วมกันของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม

รูปแบบจำลองที่ 1 $DML = f(HIN, SOP, CH)$ คือการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (CH) จำนวนเด็กเล็กในครัวเรือน (SOP) และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (HIN) ต่างก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรีในครัวเรือน (DML) ได้จากมากไปหาน้อยตามลำดับ ทั้งนี้ยังมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาสามารถอธิบายได้ร้อยละ 10.24 จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี อธิบายได้ร้อยละ 0.61 และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนอธิบายได้ร้อยละ 5.78 เมื่อนำตัวแปรอิสระทุกตัวมาอธิบายตัวแปรตามรวมกันจะสามารถอธิบายได้ร้อยละ 16.7 การไม่ได้ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะทำให้หญิงมีสิทธิในการตัดสินใจในครัวเรือนลดลง และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะทำให้สถานภาพของหญิงดีขึ้น เพราะมีสิทธิตัดสินใจได้สูงขึ้นและเกินร้อยละ 50.0 ในทำนองเดียวกันสมาชิกหญิงกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาจะมีสถานภาพต่ำมากคือมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนได้เพียงร้อยละ 29.56 เท่านั้น ในขณะที่หญิงที่ได้เข้าร่วมกลุ่มพัฒนา 2 กลุ่มขึ้นไปจะทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงขึ้นเกินร้อยละ 50.23 ไปจนถึงร้อยละ 56.07 สำหรับหญิงที่อยู่ในครัวเรือนที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีจำนวนมากคือ 4-8 คนขึ้นไปจะมีสถานภาพในครัวเรือนต่ำ เนื่องจากมีสิทธิในการตัดสินใจเพียงร้อยละ 31.45 แต่ในครัวเรือนที่มีเด็กจำนวนไม่เกิน 3 คน จะทำให้สถานภาพของสตรีสูงขึ้น เพราะมีสิทธิในการตัดสินใจสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในครัวเรือนเท่าเทียมกับชายคือร้อยละ 50.15 เป็นต้น (ดูตารางที่ 2 และตารางที่ 3)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี
เมื่อไม่พิจารณาเรื่องเวลาและรายได้

แหล่งความแปรปรวน	ผลรวม กำลังสอง	องศา อิสระ	ค่าเฉลี่ย กำลังสอง	F	ค่านัยสำคัญ ของ F
ตัวแปรหลัก	34574.820	7	4939.258	11.893	0.000
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	3587.328	3	1195.776	2.879	0.036
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา	7115.461	3	2371.820	5.711	0.001
จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	9736.254	1	9736.254	23.444	0.000
ค่าปฏิกริยาสองทาง	2377.598	15	158.507	0.382	0.983
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน × การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา	959.724	9	106.638	0.267	0.985
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน × จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	756.863	3	252.221	0.607	0.611
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา × จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	1072.517	3	357.506	0.861	0.461
ค่าปฏิกริยาสามทาง	1994.930	3	644.977	1.601	0.189
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน × การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา × จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	1994.929	3	644.976	1.601	0.189
ค่าที่อธิบายได้	38947.375	25	1557.895	3.751	0.000
ค่าที่อธิบายไม่ได้	168196.405	405	414.299		
ค่ารวม	207143.500	430	481.729		

ตารางที่ ๑ การวิเคราะห์การจำแนกหมู่ของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อไม่พิจารณาเรื่องเวลาของสตรีและรายได้ ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ	หลังปรับ
		ระดับการตัดสินใจ* อีต้า	ตัวแปรผลหลัก ระดับการตัดสินใจ* เบต้า
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อีต้า ² = 0.08 เบต้า = 0.02)			
ไม่ได้ทำ	171	40.8 (-8.38)	43.32 (-3.84)
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	47	52.18 (6.02)	51.2 (4.04)
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	69	51.65 (4.49)	49.88 (2.72)
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	144	50.93 (3.77)	49.1 (1.94)
		0.24	0.14
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อีต้า ² = 0.1024 เบต้า ² = 0.04)			
ไม่ได้เข้าร่วม	54	29.56 (-17.60)	37.11 (-10.06)
ร่วม 1 กลุ่ม	249	48.7 (1.54)	47.22 (0.06)
ร่วม 2 กลุ่ม	30	56.07 (8.91)	55.14 (7.98)
ร่วม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	98	50.23 (3.07)	50.11 (2.95)
		0.32	0.20
จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี (อีต้า ² = 0.0981 เบต้า ² = 0.05)			
จำนวน 1-3 คน	382	50.15 (2.99)	49.37 (2.21)
จำนวน 4-8 คนขึ้นไป	69	31.45 (-16.71)	35.57 (-11.59)
484		0.31	0.23

ค่าเฉลี่ยรวม (grand mean) =	47.16
ค่า R ²	= 0.167

ค่าระดับการตัดสินใจในวงเล็บ เป็นค่าที่เบี่ยงเบนไปจากค่าเฉลี่ยรวม (**Grand mean**) ซึ่งเมื่อนำไปบวกกับค่าเฉลี่ยรวม โดยคิดเครื่องหมายด้วยแล้ว จะเป็นระดับการตัดสินใจที่มีหน่วยเป็น %

แบบจำลอง 2 : $DML = f(HIN, SOP, CH, HT, LT, ADEX)$ มีตัวแปรผลหลักเช่นเดียวกับแบบจำลอง 1 แต่เพิ่มตัวแปรผลร่วมในเรื่องการใช้เวลาของผู้หญิง และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดสรรเวลาให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดในครัวเรือนตามโมเดลเชิงทฤษฎีมาร่วมพิจารณาในระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี ซึ่งผลการวิเคราะห์จะปรากฏในตารางที่ 4 และ 5 สรุปได้ดังนี้คือ

เงื่อนไขการจัดสรรเวลาทั้งสามประการ ซึ่งเป็นตัวแปรควบคุม (ตัวแปรผลร่วม หรือ Covariates) ในสมการนี้คือ เวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนของผู้หญิง และความเพียงพอของรายได้กับรายจ่ายในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรีอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 แต่สำหรับตัวแปรผลหลัก (Main effects) ซึ่งเป็นชุดเดียวกับสมการ 2 จะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามคือระดับการมีสิทธิตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.000 แต่เมื่อแยกพิจารณาเฉพาะการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา ปรากฏว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 อย่างไรก็ตามสมการนี้ก็ยังเป็นแอดดิทีฟโมเดล เพราะค่าปฏิกิริยาสองทางของตัวแปรผลหลักทุกตัวไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และสามารถนำไปใช้วิเคราะห์การจำแนกเพศได้ สำหรับค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรผลร่วมนั้น แสดงให้เห็นทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เวลาทำงานบ้านของสตรีที่มีทิศทางตรงข้ามกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของผู้หญิง กล่าวคือหญิงที่ใช้เวลาทำงานบ้านจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจต่ำ แต่ถ้าใช้เวลาในการทำงานบ้านต่ำก็จะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูง เวลาพักผ่อนของผู้หญิงที่มากจะทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูง และความเพียงพอของรายได้กับรายจ่าย ถ้ามีความเพียงพอมาก ระดับการตัดสินใจก็จะสูงมากตามไปด้วย

ผลการวิเคราะห์จำแนกเพศในตารางที่ 4 สรุปได้เช่นเดียวกับเมื่อไม่ได้นำตัวแปรเรื่องการใช้เวลาของผู้หญิงและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมาร่วมพิจารณา กล่าวคือ จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีในครัวเรือนจะสามารถอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนของผู้หญิงได้ดีกว่า เรื่องการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตามลำดับ ทั้งนี้เมื่อทำการควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ และตัวแปรควบคุม (เวลาและค่าใช้จ่ายแล้ว) จำนวน

เด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี และการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจได้เท่า ๆ กันและสูงกว่าการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา⁴

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี เมื่อนำเรื่องเวลาและรายได้มารวมพิจารณาด้วย

แหล่งความแปรปรวน	ผลรวมกำลังสอง	องศาอิสระ	ค่าเฉลี่ยกำลังสอง	ค่าเฉลี่ย F	ค่านัยสำคัญของ F
ตัวแปรผลรวม	2732.198	3	910.732	2.164	0.082
การใช้เวลาทำงานบ้านของสตรี	227.377	1	227.377	0.540	0.463
การใช้เวลาพักผ่อนของสตรี	110.249	1	110.249	0.262	0.609
ความเพียงพอของรายได้กับรายจ่าย	2394.968	1	2394.968	5.690	0.018
ตัวแปรผลหลัก	12078.012	7	1811.145	4.303	0.000
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	5032.598	3	1677.532	3.968	0.008
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา	1073.164	3	357.721	0.850	0.467
จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	5439.246	1	5439.246	12.924	0.000
ค่าปฏิกริยาสองทาง	2495.750	15	166.383	0.395	0.980
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน × การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา	635.093	9	70.566	0.168	0.997
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน × จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	1050.827	3	350.276	0.832	0.477
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา × จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี	481.596	3	160.532	0.381	0.766
ค่าที่อธิบายได้	20081.375	27	743.014	1.765	0.012
ค่าที่อธิบายไม่ได้	131312.188	312	420.872		
ค่ารวม	151373.563	339	446.530		
ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรผลรวม					
การใช้เวลาทำงานบ้านของสตรี	-0.006				
การใช้เวลาพักผ่อนของสตรี	0.005				
ความเพียงพอของรายได้กับรายจ่าย	1.545				

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์การจำแนกหมู่ของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อนำตัวแปรเรื่องเวลาและรายได้มาพิจารณา
ด้วย ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ	หลังปรับ
		ระดับการตัดสินใจ อีต้า ²	ตัวแปรผลหลัก + ตัวแปรผลร่วม ระดับการตัดสินใจ* เบต้า
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อีต้า ² = 0.04 เบต้า ² = 0.04)			
ไม่ได้ทำ	123	45.00 (-5.55)	45.34 (-5.21)
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	43	51.52 (0.97)	52.15 (1.80)
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	66	52.54 (1.99)	52.08 (1.53)
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	108	55.27 (4.72)	54.92 (4.37)
		0.21	0.19
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อีต้า ² = 0.01 เบต้า ² = 0.008)			
ไม่ได้เข้าร่วม	10	42.1 (-8.45)	46.15 (-4.40)
ร่วม 1 กลุ่ม	210	50.88 (0.33)	50.22 (-0.33)
ร่วม 2 กลุ่ม	30	56.07 (5.52)	55.93 (5.38)
ร่วม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	90	48.87 (-1.88)	50.01 (-0.54)
		0.11	0.09
จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี (อีต้า ² = 0.05 เบต้า ² = 0.04)			
จำนวน 1-3 คน	305	52.15 (1.60)	51.39 (1.38)
จำนวน 4-6 คนขึ้นไป	35	36.57 (-13.98)	38.5 (-12.05)
		0.22	0.19

ค่าเฉลี่ยรวม = 50.55

ค่า R^2 = 0.102

และเมื่อนำตัวแปรอิสระทุกตัวคือ การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา จำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีในครัวเรือน เวลาทำงานบ้าน เวลาพักผ่อน และความเพียงพอของรายได้กับรายจ่ายมาพิจารณาร่วมกันถึงผลที่มีต่อการอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจของหญิงในครัวเรือน ปรากฏว่าอธิบายได้ร้อยละ 10.2⁵

แบบจำลอง 3 : $DML = f(MIN, SOP, AGE)$ เมื่อนำอายุของแม่บ้าน (AGE) มาพิจารณาเป็นตัวแปรผลหลักแทนจำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปีในครัวเรือน โดยยังไม่พิจารณาเรื่องเวลาของหญิงและรายได้ครัวเรือน พบว่าการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงในเรื่องระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนของหญิงได้สูงกว่า การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอายุของแม่บ้านตามลำดับ ทั้งนี้เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระ (ตัวแปรผลหลัก) อื่น ๆ แล้ว ความสามารถในการอธิบายยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิม และตัวแปรผลหลักทั้งหมดสามารถอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนของหญิงได้ร้อยละ 12.6 (ดูตาราง 6)

ทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มย่อยของตัวแปรอิสระเรื่องการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนยังเป็นแบบเดิมคือ ผู้ไม่ทำอุตสาหกรรมเลยจะมีผลต่อการมีระดับการตัดสินใจที่ต่ำ แต่ผู้ที่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะมีผลในเชิงบวกที่ทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงขึ้นเลยระดับร้อยละ 50.0 ในทำนองเดียวกันหญิงที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปจะมีผลต่อการทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงขึ้นเลยระดับร้อยละ 50.0 แม่บ้านที่มีอายุน้อยคือ 20-30 ปี จะมีผลต่อระดับการตัดสินใจที่ต่ำ ในขณะที่แม่บ้านที่มีอายุสูงขึ้นคือ 31-40 ปีขึ้นไปจะมีผลทำให้ระดับการตัดสินใจสูงขึ้นไปด้วย แต่ไม่เกินร้อยละ 50.0 นั่นคือ อายุของแม่บ้านยังไม่มีผลต่อการเพิ่มระดับการมีสิทธิตัดสินใจของหญิงได้เท่าเทียมกับชายพ่อบ้าน แม้เมื่อทำการควบคุมตัวแปรผลหลักอื่น ๆ อีก 2 ตัวแล้ว ทิศทางความสัมพันธ์ก็ยังคงเป็นลักษณะเดิม แต่ระดับการตัดสินใจจะเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย

แบบจำลอง 4 : $DML = f(HIN, SOP, AGE, HT, LT, ADEX)$ เมื่อนำเงื่อนไขด้านเวลาและค่าใช้จ่ายมาร่วมพิจารณาด้วย (ดูตาราง 7) ปรากฏว่าทิศทางความสัมพันธ์ของการใช้เวลาทำงานบ้านของผู้หญิงยังเป็นไปในทิศทางตรงข้ามกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจ ในขณะที่เวลาพักผ่อนและความเพียงพอของรายได้ยังมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก สำหรับการวิเคราะห์

การจำแนกพหู (ตารางที่ 7) เมื่อมีการนำตัวแปรผลร่วมด้านเวลาและค่าใช้จ่ายมาร่วมพิจารณาด้วย ปรากฏผลว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนกลับมีความสามารถในการอธิบายระดับการตัดสินใจในครัวเรือนของหญิงได้สูงกว่าที่อายุของแม่บ้าน และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาจะสามารถอธิบายได้โดยลำดับ และความสามารถในการอธิบายนี้จะคงที่ (อีต้า² = เบต้า²) แม้เมื่อทำการควบคุมตัวแปรอิสระทุก ๆ ตัวรวมทั้งตัวแปรเรื่องเวลาและรายได้แล้ว ในขณะที่ตัวแปรเรื่องอายุของแม่บ้านและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาอธิบายได้ลดลง เมื่อนำตัวแปรอิสระทุกตัวมาพิจารณาร่วมกัน พบว่าสามารถอธิบายตัวแปรตามคือระดับการตัดสินใจได้ร้อยละ 8.2 ซึ่งต่ำกว่าเมื่อยังไม่มี การนำตัวแปรเรื่องเวลาและรายได้มาร่วมพิจารณา (ตารางที่ 5 อธิบายได้ร้อยละ 12.6)

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์การจำแนกพหูของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อไม่พิจารณาเรื่องเวลาของสตรีและรายได้ ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ	หลังปรับ
		ระดับการตัดสินใจ อีต้า	ระดับการตัดสินใจ เบต้า
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อีต้า ² = 0.06 เบต้า ² = 0.03)			
ไม่ได้ทำ	169	40.72 (-6.56)	42.92 (-4.86)
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	46	52.05 (4.77)	50.64 (3.36)
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	69	51.65 (4.37)	50.10 (2.82)
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	141	50.98 (3.70)	49.72 (2.44)
		0.24	0.16
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อีต้า ² = 0.10 เบต้า ² = 0.7)			
ไม่ได้เข้าร่วม	50	29.33 (-17.96)	32.51 (-14.77)

รวม 1 กลุ่ม	237	48.73 (1.45)	47.76 (0.48)
รวม 2 กลุ่ม	30	56.07 (8.79)	56.0 (8.72)
รวม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	98	50.23 (2.95)	50.98 (3.70)
		0.31	0.27
อายุของแม่บ้าน (อัตรา ² = 0.004 เบต้า ² = 0.008)			
อายุ 20-30 ปี	207	45.81 (-1.47)	45.32 (-1.96)
อายุ 31-40 ปีขึ้นไป	208	48.75 (1.47)	49.23 (1.95)
		0.07	0.09
<hr/>			
ค่าเฉลี่ยรวม (grand mean)	=	47.28	
ค่า R ²	=	0.128	

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์การแจกแจงของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อนำตัวแปรเรื่องเวลาและรายได้มาพิจารณาด้วย ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ		หลังปรับ	
		ระดับการตัดสินใจ		ระดับการตัดสินใจ	
		อัตรา	อัตรา	อัตรา	อัตรา
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อัตรา ² = 0.0441 เบต้า ² = 0.0441)					
ไม่ได้ทำ	113	44.94		44.89	
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	42	51.53		51.61	
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	88	52.53		50.05	
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	105	55.45		55.71	
			0.21		0.21
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อัตรา ² = 0.0121 เบต้า ² = 0.008)					
ไม่ได้เข้าร่วม	8	42.2		45.23	
ร่วม 1 กลุ่ม	198	51.05		50.35	
ร่วม 2 กลุ่ม	30	56.07		56.12	
ร่วม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	90	48.86		50.12	
			0.11		0.09
อายุของแม่บ้าน (อัตรา ² = 0.0225 เบต้า ² = 0.0169)					
20-30 ปี	165	47.46		48.0	
31-40 ปีขึ้นไป	161	54.01		53.45	
			0.15		0.13
ค่าเฉลี่ยรวม	=	50.89			
ค่า R ²	=	0.082			

แบบจำลอง 5 : $DML = f(HIN, SOP, ED)$ (ดูตารางที่ 8) เมื่อนำระดับการศึกษาของหญิงในครัวเรือน (ED) มาพิจารณาเป็นตัวแปรผลหลักแทนอายุของแม่บ้าน โดยยังไม่พิจารณาเรื่องเวลาของหญิงและรายได้ครัวเรือน พบว่าการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนายังคงมีความสามารถในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงในเรื่องระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนของหญิงได้สูงกว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการศึกษาของหญิงตามลำดับ ทั้งนี้เมื่อทำการควบคุมตัวแปรผลหลักอื่น ๆ แล้ว การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนายังคงมีความสามารถอธิบายระดับการตัดสินใจได้สูง แต่รองลงไปตัวแปรเรื่องการศึกษาของหญิงกลับมีความสามารถในการอธิบายได้สูงกว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มย่อยในแต่ละตัวแปรอิสระกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจจะเป็นไปในลักษณะเดิมคือ หญิงกลุ่มที่ไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาและไม่มีการศึกษามีทิศทางเป็นลบระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือน ในขณะที่กลุ่มที่มีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือทั้งสองเรื่องคือหัตถกรรมกับการทำอาหาร หรือผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตั้งแต่ 1 กลุ่มขึ้นไป และกลุ่มมีการศึกษา ป. 1-7 จะมีความสัมพันธ์เป็นบวก ทั้งนี้ทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจของกลุ่มไม่ทำอุตสาหกรรมไม่มีการศึกษาและไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาต่ำ คือ เพียงร้อยละ 39.61, 33.89 และ 29.57 ตามลำดับเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มที่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือทั้งสองเรื่อง และผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป จะมีระดับการตัดสินใจที่สูงเกินกว่าร้อยละ 50.0 ขึ้นไป สำหรับศึกษานั้นปรากฏว่าผู้ที่มีความรู้เกิน มศ. 1 ขึ้นไปจะมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ และระดับการตัดสินใจต่ำกว่าระดับร้อยละ 50.0 อยู่บ้าง แต่เมื่อทำการปรับค่าตัวแปรอื่น ๆ แล้วทิศทางความสัมพันธ์จะกลับเป็นบวกเช่นเดียวกับผู้ที่อยู่ ป. 1-7 และตัวแปรอิสระอื่น ๆ ที่ได้ทำการปรับค่าตัวแปรอิสระต่าง ๆ แล้ว ยกเว้นกลุ่มที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาเพียง 1 กลุ่มที่ทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ แต่ทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจต่ำกว่าระดับร้อยละ 50.0 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

แบบจำลอง 6 : $DML = f(HIN, SOP, ED, HI, LT, ADEX)$ (ดูตารางที่ 9) เมื่อนำเงื่อนไขด้านเวลาและค่าใช้จ่ายมาร่วมพิจารณาด้วย พบความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับการมีสิทธิตัดสินใจยังคงทิศทางเช่นเดิม กล่าวคือ การใช้เวลาทำงานบ้านยังคงมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ ในขณะที่การใช้เวลาพักผ่อนกับความเพียงพอของค่าใช้จ่ายจะมีทิศทางเป็นบวก สำหรับตัวแปรผลหลักอื่น ๆ เมื่อนำเงื่อนไขเรื่องเวลาและรายได้มาร่วมพิจารณาด้วยพบว่า การทำ

อุตสาหกรรมในครัวเรือนสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของระดับการตัดสินใจ ได้สูงกว่า การศึกษาของหญิงและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตามลำดับ แม้เมื่อทำการควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ หมดทุกตัวแล้วความสามารถในการอธิบายของตัวแปรผลหลักทั้งสามตัวยังคงเป็นลักษณะเดิม (ดูคำอธิบายในตารางที่ 8 เปรียบเทียบกัน)

ความสัมพันธ์ของตัวแปรผลหลักที่มีต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจยังคงมีทิศทางเหมือนสมการอื่น ๆ กล่าวคือกลุ่มที่ไม่ทำอุตสาหกรรม ไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนาและไม่มีการศึกษา จะมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจ ในขณะที่หญิงกลุ่มที่ทำอุตสาหกรรมอย่างเดียวหรือทั้งสองอย่าง หรือผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนา 1 และ 2 กลุ่ม และกลุ่มมีการศึกษา ป. 1-7 จะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก และกลุ่มที่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนา 3 กลุ่มขึ้นไป จะมีทิศทางเป็นลบ แต่ก็มีส่วนต่อการทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ตารางที่ ๙ การวิเคราะห์การจำแนกพหุของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อไม่พิจารณาเรื่องเวลาของสตรีและรายได้ ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ	หลังปรับ
		ระดับการตัดสินใจ อีต้า	ระดับการตัดสินใจ เบต้า
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อีต้า ² = 0.0676 เบต้า ² = 0.0256)			
ไม่ได้ทำ	161	39.61	42.61
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	45	52.1	50.38
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	64	51.72	49.41
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	144	50.93	49.27
		0.26	0.16
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อีต้า ² = 0.1024 เบต้า ² = 0.0841)			
ไม่ได้เข้าร่วม	52	29.57	32.12
ร่วม 1 กลุ่ม	240	47.98	46.62
ร่วม 2 กลุ่ม	28	56.6	55.08
ร่วม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	94	50.32	52.82
		0.32	0.29

การศึกษาของหญิง	(อัตรา ² = 0.0441 เป้า ² = 0.0324)		
ไม่มีการศึกษา	30	33.89	32.91
ระดับ ป. 1-7	291	49.32	47.72
ม.ศ. 1 ขึ้นไป	93	42.98	48.32
		0.21	0.18
<hr/>			
ค่าเฉลี่ยรวม (grand mean)	= 46.78		
ค่า R ²	= 0.159		
<hr/>			

ตารางที่ ๑ การวิเคราะห์การจำแนกเพศของปัจจัยต่าง ๆ เมื่อนำตัวแปรเรื่องเวลาและรายได้มาพิจารณาด้วย ที่มีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจของสตรี

ตัวแปรและลักษณะ	จำนวน	ก่อนปรับ	หลังปรับ
		ระดับการตัดสินใจ อีต้า	ตัวแปรผลหลัก + ตัวแปรผลร่วม ระดับการตัดสินใจ เบต้า
การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (อีต้า ² = 0.0876 เบต้า ² = 0.0258)			
ไม่ได้ทำ	161	39.61	42.51
ทำถนอมอาหารอย่างเดียว	45	52.1	50.36
ทำหัตถกรรมอย่างเดียว	64	51.72	49.41
ทำทั้งถนอมอาหารและหัตถกรรม	144	50.93	42.97
		0.26	0.18
การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา (อีต้า ² = 0.1024 เบต้า ² = 0.0841)			
ไม่ได้เข้าร่วม	52	29.57	14.55
ร่วม 1 กลุ่ม	240	47.98	32.12
ร่วม 2 กลุ่ม	28	58.8	55.08
ร่วม 3 กลุ่ม ขึ้นไป	94	50.32	52.82
		0.32	0.20
การศึกษาของหญิง (อีต้า ² = 0.0441 เบต้า ² = 0.0324)			
ไม่มีการศึกษา	30	33.89	32.91
ป. 1-7	291	49.32	47.72
ม.ศ. 1 ขึ้นไป	93	50.58	48.32
		0.21	0.18
ค่าเฉลี่ยรวม (grand mean) =	46.78		
ค่า R ² =	0.159		

8.4 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

(1) เมื่อไม่มีเงื่อนไขด้านเวลาและความเพียงพอของรายได้ การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาสามารถอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านได้ดีกว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

(2) เมื่อนำเงื่อนไขด้านเวลาและความเพียงพอของรายได้มาร่วมพิจารณาด้วยการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนสามารถอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านได้ดีกว่าการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา

(3) เมื่อไม่มีเงื่อนไขด้านเวลาและความเพียงพอของรายได้ แต่มีการพิจารณาการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาด้วย ปรากฏว่าจำนวนเด็กเล็กจะมีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าระดับการศึกษาของแม่บ้านและอายุของแม่บ้านตามลำดับ

(4) เมื่อนำเงื่อนไขด้านเวลาและความเพียงพอของรายได้มาร่วมพิจารณาพร้อมกับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา ปรากฏว่าจำนวนเด็กเล็กจะมีผลต่อระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนเท่า ๆ กับระดับการศึกษาของแม่บ้านและสูงกว่าอายุของแม่บ้าน

(5) การใช้เวลาทำงานบ้านกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้าน มีความสัมพันธ์กันในเชิงลบ

(6) การใช้เวลาพักผ่อนกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้าน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(7) ความเพียงพอของรายได้กับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้าน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(8) การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้าน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(9) การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนากับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(10) จำนวนเด็กในครัวเรือนกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านมีความสัมพันธ์กันในเชิงลบ

(11) อายุของแม่บ้านกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านจะมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(12) การศึกษาโดยเฉลี่ยของหญิงในครัวเรือนกับระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้าน จะมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

(13) ระดับการมีสิทธิตัดสินใจของแม่บ้านเฉลี่ยทั้งหมด 47.16 ถึง 50.69 ทั้งนี้จะเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามอิทธิพลของกลุ่มย่อยของตัวแปรอิสระแต่ละกลุ่ม

(14) ค่าสหพันธ์ (R^2) ของสมการที่มีเงื่อนไขเรื่องเวลาและความเพียงพอของรายได้ร่วมพิจารณาอยู่ด้วยจะต่ำกว่าสมการที่ไม่มีเงื่อนไขในเรื่องดังกล่าว นั่นคือ เมื่อมีการนำเงื่อนไขเรื่องการใช้เวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนของแม่บ้านและความเพียงพอของรายได้มาร่วมพิจารณาด้วยแล้ว ความสามารถของตัวแปรอิสระทั้งหมดในการอธิบายระดับการมีสิทธิตัดสินใจจะลดลง

8.5 วิเคราะห์ผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ขั้นพหุสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าเป็นจริงกล่าวคือ

1. สตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านน้อยและทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านมากและไม่ได้ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2. สตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนปานกลางและทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนมากหรือน้อยเกินไปและไม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3. สตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านน้อยและมีการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนามากจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจในครัวเรือนสูงกว่าสตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านมากและไม่เข้าร่วมกลุ่มพัฒนา

4. สตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนมากและมีการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนามากจะมีระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงกว่าสตรีที่ใช้เวลาพักผ่อนน้อยและไม่มีการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนา

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าสตรีที่ใช้เวลาทำงานบ้านน้อยเพราะต้องใช้เวลาไปในการประกอบอาชีพ จึงทำให้สถานภาพของสตรีสูงขึ้น หรือสตรีที่มีสถานภาพสูงมักจะมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพทำให้มีโอกาสต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพมาก เวลาในการทำงานบ้านจึงลดลง การพักผ่อนก็เช่นเดียวกัน สตรีที่มีสถานภาพระดับดีจะไม่ต้องทำงานบ้านมากจนเกินไปและจะมีเวลาพักผ่อนพอสมควร โอกาสการใช้เวลาทำงานเชิงเศรษฐกิจจะสูงตามไปด้วย

การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาก็เช่นเดียวกัน สตรีที่มีสถานภาพสูงมักจะเข้าร่วมในกิจกรรมของสังคมมากเพื่อร่วมแสดงความสามารถของคนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในลักษณะเช่นนี้ การใช้เวลาทำงานบ้านและการพักผ่อนก็จะลดลงและเวลาในการทำงานเชิงเศรษฐกิจก็อาจลดลงด้วย แต่สถานภาพที่ดีจะยังคงได้รับเพิ่มขึ้นเนื่องจากผลการทดแทนด้วยการเข้าร่วมกลุ่มที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

สรุปได้ว่าการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจของสตรีในครอบครัวเกษตรกร โดยสตรีจะสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนโดยตนเอง ในขณะที่เดียวกันภาระหน้าที่ภายในบ้านก็ไม่บ่งภาระ เพราะไม่ต้องใช้เวลาและแรงงานไปในการเดินทางทำงานห่างไกลจากตัวเรือน ที่จะทำให้อึดอัดถึงที่ไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ในการเลี้ยงเด็กซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลานานตามลำดับ อายุของเด็กที่เล็กมาก ๆ การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนจะลดเวลาทำงานบ้านในการดูแลเด็กลง เพราะในเวลาเดียวกันจะสามารถทำหน้าที่ทั้งสองไปพร้อม ๆ กันได้ ความสามารถในการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนโดยตัวเองอย่างเห็นได้ชัดเจนของสตรี ในขณะที่เดียวกันบริการต่าง ๆ ในครัวเรือนมิได้บ่งภาระจะเป็นผลให้สตรีได้รับการยอมรับนับถือโดยสมาชิกครัวเรือนสูงขึ้น ทำให้สถานภาพของสตรีในครัวเรือนสูงขึ้น

การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของสตรีซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาสตรีเชิงสังคม จะเปิดโอกาสให้สตรีได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้มากพอเป็นการเสริมการพัฒนาตนเองเชิงเศรษฐกิจได้ และโดยทั่วไปแล้วการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนามากไปหรือน้อยไปย่อมก่อให้เกิดผลในทางลบทั้งสองประการดังแสดงให้เห็นในการวิเคราะห์แล้วว่า จำนวนการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาเพียงสองกลุ่มจะทำให้ระดับการมีสิทธิตัดสินใจสูงกว่าเข้าร่วมเพียงกลุ่มเดียวหรือสามกลุ่ม การมีส่วนพัฒนาในสังคมทำให้สตรีได้แสดงออกถึงความสามารถของตนซึ่งเมื่อมีคุณภาพแล้ว โดยเฉพาะเมื่อภาระหน้าที่ในครัวเรือนไม่บ่งภาระ ย่อมได้รับการนับถือจากบุคคลทั่วไป และจากสมาชิกในครัวเรือน ทำให้สถานภาพของสตรีอยู่ในระดับที่ดี

เมื่อพิจารณาสภาพทั่วไปทางประชากร เช่น จำนวนสมาชิกในวัยต่าง ๆ กัน สภาพทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ ทรัพยากรท้องถิ่น สภาพทางสังคม เช่น ระดับการศึกษา ความอยากรู้ ความสะดวกในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือพัฒนากร และการใช้เวลาของสตรีในครัวเรือนตัวอย่างนี้ จะมีแนวทางที่หน่วยงานส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพหรือทรัพยากรมนุษย์ในชนบทสามารถกำหนดนโยบายในการพัฒนาได้อย่างยิ่ง

8.6 ข้อเสนอแนะ

1. เมื่อการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาเป็นแนวทางที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสตรีได้ สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพและทรัพยากรประชากรในชนบทจะได้พิจารณาให้การสนับสนุนกิจกรรมเหล่านี้ โดยให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ วิชาการ ตลอดจนติดตามผลการพัฒนาเหล่านั้น

2. การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของสตรีมีผลต่อการใช้เวลาทำงานบ้านและเวลาพักผ่อนของสตรี จึงควรมีการให้ความรู้เรื่องการจัดการกิจการบ้านเรือนที่ประหยัดเวลาการทำงานและการพักผ่อนที่เหมาะสมแก่สตรีในครัวเรือนชนบท เพื่อให้สามารถจัดสรรเวลาไปในการพัฒนาสถานภาพของสตรีได้

3. หน่วยการศึกษาทุกระดับควรเน้นการให้ความรู้ด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แก่นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้สามารถจัดการการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและมีสถานภาพในระดับที่ดีได้

4. การวิจัยนี้ยังขาดรายละเอียดของข้อมูลด้านการใช้เวลา ซึ่งควรจำแนกให้ชัดเจนว่าในฤดูกาลต่าง ๆ ตลอดปีมีการใช้เวลาด้านต่าง ๆ อย่างไร และควรนำรายละเอียดของเวลาด้านการประกอบอาชีพมาเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ด้วย ดังนั้นจึงควรได้มีการศึกษาเรื่องการใช้เวลากับการพัฒนาสถานภาพของสตรีในชนบทต่อไป ในลักษณะที่ละเอียดยิ่งกว่านี้ และทั้งในแนวทางอื่นนอกเหนือจากการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาของสตรี

บรรณานุกรม

- กานดา พรหมเกียรติ, *บทบาทของสตรีด้านการเกษตร: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีแม่บ้านในเขตโครงการชลประทานหนองหวาย จังหวัดขอนแก่น และแม่บ้านในเขตโครงการชลประทานแม่ก่องใหญ่ จังหวัดนครปฐมและจังหวัดราชบุรี*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521. (อัดสำเนาเขียนเล่ม)
- ชาติติยา วรรณสุด, ทองศรี กำภู ณ อยุธยา และสินี กมลนาวิณ, *สะท้อนภาพสตรีไทย* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2519.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *สำนักงาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า พ.ศ. 2525-2529* กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2524.
- คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสภาสตรีแห่งชาติ *สถานภาพสตรีไทยในชนบท* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิทยากร, 2519.
- นงเยาว์ ชัยเสรี "สตรีกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสตรีมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521. (เอกสารอัดสำเนา)
- ขงอุทธ แลถัมวงษ์, *การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นบ้าน การเข้าร่วมในกลุ่มผู้ใช้แรงงานของสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ในชนบทไทย* ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525. (อัดสำเนาเขียนเล่ม)
- สุดสวาท ดิศโรจน์, "แนวคิดสังเคราะห์ด้านอิทธิพลของครอบครัวต่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง" *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา* ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (สิงหาคม 2526 หน้า 1-21
- อนงค์ พูนสุวรรณ, อังตรา นาจินดา และพิงพิศ ดุลยพัชร *การศึกษาการใช้เวลาของสตรีในครอบครัวเกษตรกรไทย* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525. (อัดสำเนาเขียนเล่ม)
- อาบ นคะจัด, "บทบาทของแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย" *วารสารกษเศรษฐศาสตร์* ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม 2511) หน้า 1-16
- Amad, Tengku Mazicdah, "FAO'S Efforts Towards Helping Women in The Rural Areas Play an Active Role in Contributing to and Increasing Their Family Income" *A Working Paper for Asian Regional Workshop*. Bangkok : FAO Regional Office, 1978.
- Andrews, Frank M., and Others. *Multiple Classification Analysis*. Michigan : The Institute for Social Research, the University of Michigan, Ann Arbor, 1975.
- Arensberg, Conrad, *The Irish Countryman*. New York : Macmillan, 1937.
- Barraclough, Selon L. "Preface." In Andrew Pearse. *Seeds of Plenty, Seeds of Want*. Oxford : Clarendon Press, vii-viii., 1980.
- Becker, Gary S.. "A Theory of the Allocation of Time" *The Economic Journal* (Royal Economic Society, September 1965).
- Bernard, Jessie, *The Future of Marriage*. New York : Bantam Books, 1972.
- Blumberg, Rae Lesser and Maria Pilar Garcia "The Political Economy of the Mother-Child Family." in Luis Lenero-Otero (ed.), *Beyond the Nuclear Family Model*. Beverly Hills, CA : Sage Publications, 99-163. 1977

- Bossen, Laurel, "Sexual Stratification in Mesoamerica" In C. Kendall, J. Bawkins, and L. Bossen (eds.), *Heritage of Conquest : 30 Years Later*. Albuquerque : University of New Mexico Press, forthcoming, 1982.
- Bossen, Laurel, "Women in Modernizing Societies." *American Ethnologist*, 2 (4) : 587-601. 1975.
- Bould, Sally, "Women and the Family : Theoretical Perspectives on Development" *Working Papers on Women in International Development no. 13*. Michigan State University, 1982.
- Cain, Mead T., S.R. Khanam, and S. Nahar. "Class, Patriarchy, and Women's Work". *Population and Development Review*, 5 (3) September, 1979. pp 405-438
- Chaney, Elsa and Martha Lewis. *Women, Migration and the Decline of Smallholder Agriculture*. Washington DC : Office of Women in Development. USAID (October), 1980.
- Chapman, Jane Roberts, ed. *Economic Independence for Women*. Beverly Hills CA : Sage Publications. 1976.
- Clignet, Remi, *Mary Wives, Mary Powers*. Evanston, IL Northwestern University Press. 1970.
- Dixon, Ruth B., *Assessing the Impact of Development Projects on Women*. Washington, DC : Office of Women in Development and Office of Evaluation, USAID (May). 1980.
- Doeringer, Peter B. (ed.) *Programs to Employ the Disadvantaged*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall. 1969.
- Basterlin, Richard A. "What will 1984 Be like? Socioeconomic Implications of Recent Twists in Age Structure". *Demography*. 15 (4) November, 1978. pp 397-432
- Elder, Glen., Jr. *Children of The Great Depression; social Change in Life Experience*. Chicago : University of Chicago Press, 1974.
- Gudeman, Stephen, *The Demise of a Rural Economy*. London : Routledge and Kegan Paul. Ltd. 1978.
- Makha Khittasangka. "Participation of Rural Women in Rural Development of Thailand and the Philippines" Unpublished Ph. D. dissertation, The University of Philippines, 1978.
- Levi Strauss, Claude, "The Family." In H.L. Shapiro (ed.) *Man, Culture and Society*. New York : Oxford University Press, 142-170. 1956.
- Rostow, W.W. *The Stages of Economic Growth*. London : The Cambridge University Press. 1961.
- Santons, Fredricka Pickford. "The Role of Women in the Development Process. Market Integration or Family Disintegration," *Journal of International Affairs* 30 (2) : 173-181. 1976-77.
- Smock, Audrey Chapman. "Bangladesh", in Janet Zollinger Giele and Audrey Chapman Smock (ed.). *Women : Roles and Status in Eight Countries*, New York : John Wiley and Sons Inc., 1977.
- Stephens, William N., *The Family in Cross-Cultural Perspective*. New York : Holt, Rinehart and Winston. 1963.
- Suchart Prasit-rathsint and Suwanlee Piampite. *Women in Development : Implications for Population Dynamics in Thailand*. Bangkok : The National Institute of Development Administration. 1982.

- Thienchay Kirandana. *The Demand for Children : An Application of the New Home Economics Approach to Thai Data*. Institute of Population Studies Paper No. 27. Bangkok : Chulalongkorn University, 1978.
- Long, Norman and Bryan R. Roberts. "Peasant Cooperation and Under development in Peru". In Norman Long and Bryan Roberts (eds.), *Peasant Cooperation and Capitalist Expansion in Central Peru*. Austin : University Of Texas Press. 1978.
- Mueller, Martha "Women and Men, Power and Powerlessness in Lesotho". *Signs* 3 (1) : 154-166, 1977.
- Murdock, George Peter "Comparative Data on Division of Labor by Sex". *Social Forces* 15 (4) : 551-553, 1937.
- Nash, June and Helen Icken Safa "Introduction." In Nash and Safa (eds.), *Sex and Class in Latin America*. New York : J.E. Bergin Publishers. x-xi, 1980.
- Parsons, Talcott, "Illness Therapy and The Modern Urban American Family". *Journal of Social Issues* 8 (4) : 31-44. 1973
- Rapeepan Jaisaard and Benchavan Tongsir. *The Allocation of Mothers' Time to household and Economic Activities and Its Effects on Fertility*. Chiangmai University. 1980.
- Rogers, Barbara, *The Domestication of Women*. New York : Tavistock Publications. 1980.
- Ron. Zvi and Wayne A. Schutjer. *An Econometric Analysis of Fertility, Schooling and Time Allocation Among Thai Agricultural Households*. (Bulletin 840. May 1982), The Pennsylvania State University, 1982.